

Veliuonos deklaracija

arba

Lietuvio atmintinė*

Praėjo daugiau nei pusšimtis metų po Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIK) paskelbtos Lietuvių Chartos. Tą dokumentą tuomet pagimdė kilnūs tikslai: burti karo ir kitų aplinkybių po pasaulį išsklaidytus lietuvius, palaikyti juose lietuviybę, telkti juos tautos tęstinumui ir Tėvynės išlaisvinimui.

Lietuva tapo laisva. Šiandien ji lygiateisiškai su kitomis tautomis dalyvauja kurdama bendruosius Europos namus.

Tačiau globalizuotas pasaulis meta naujus iššūkius ir išbandymus lietuvių tautai, jos išlikimui. Tie iššūkiai organiškai yra persipynę su sovietiniu laikotarpiu slopinta lietuviybės dvasia. Lietuvių tauta (ir jos valstybė) yra atsidūrusi tautinės savimonės ir moralinės krizės, demografinio nykimo ir socialinio susipriešinimo padėtyje. Tautos „išsivaikščiojimas“ tapo dramatiška realybe, žeminančia pačios valstybės (istorinės Tėvynės) nacionalinį orumą.

Lietuvių tautos gyvybingumas tapo labiau priklausomas nuo emigracijos. „Senoji“ lietuvių išeivija savo darbais bei elgsena garsino Lietuvą ir stiprino tautos gyvastį. Kaip elgsis gausėjanti „naujoji“ emigracija? Pratęs šią kilnią tradiciją, ar be pėdsako ištirps erdvėjančiame pasaulyje? Pagaliau, kaip elgsis ir jaunoji karta, pasilikusi savo protėvų šalyje?

Pribrendo būtinybė tęsti Lietuvių Chartos pradėtą žygdarbį – iškelti viešumon naująjį dokumentą – Pasaulio Lietuvių Deklaraciją (Chartiją). Jos tikslas yra:

- priminti lietuviui (kur jis begyventų) jo baltišką kilmę ir žadinti tikėjimą savo tauta, jos istorine, kultūrine bei civilizacine misija;
- aktyvinti tautinį susitelkimą ir santarvę vardan bendrų darbų Tėvynei ir Pasauliui;
- plėtoti suvokimą, kad protėvių kauptas ir iš jų paveldėtas palikimas yra ne vien lietuvių, bet ir Europos kultūros dalis;

*Deklaracijos tekstą parašė prof. habil.dr. **Romualdas Grigas**, Lietuvos MA narys korespondentas, Lietuvių pilietinių organizacijų forumo garbės pirmininkas. Dokumentas be pakeitimų buvo aprobuotas Tautos šventėje – suvažiavime, įvykusiame 2005 m. liepos 2d. Veliuonoje, taip pat publikuotas: JAV lietuvių dienraštyje „Draugas“ (2005 m.), „Lietuvos aide“ (200m.), kolektyvinėje monografijoje „Tautinės tapatybės dramaturgija“ (2005 m.), dokumentų rinkinyje „Tautiškas ir pilietiškumas: sintezės keliai“ (2006 m.) ir kt.

- lietuvių atvirumą kintančiam pasauliui subalansuoti su tautine savivoka ir nacionaliniais interesais;
- orientuoti Lietuvos valstybę į protėvių istorinio bei kultūrinio palikimo tausojimą, į jo praktinį panaudojimą ir ypač į ryšių su išeivija stiprinimą.

I. Tauta ir Pasaulis

1.

Tautos misija

- tauta yra socialinės evoliucijos pagimdytas išskirtinis žmonių bendruomeninio sutarimo, kultūros akumuliacinio ir jos savitesnio plėtojimo būdas;
- tauta įdomi ir reikalinga pasauliui tik savo unikalesne kultūra;
- tautos narius sieja prigimtiniai, istoriniai, etnokultūriniai (dvasiniai), ekonominiai ir politiniai saitai;
- tautiškumas yra tautos tęstinumo garantas; jis išlieka žmogaus egzistencijos prasmingumo, dvasinio bendravimo su kitais pamatu;
- lietuvių tauta yra pasaulio bendruomenės dalis; per tautą pasireiškia pasaulio įvairovė, pažangos siekis ir tvarkos palaikymas.

2.

Lietuvis ir Pasaulis

- sąmoningas lietuvis išlieka lietuviu visur ir visada;
- lietuviškumui jam ne savitiksli, bet savasties ir dorovinės (žmogiškosios) atsakomybės išreiškimo, kultūrinio bendravimo su kitais būdas;
- protėvių išsaugotą tautos gyvybę bei savastį jis perduoda savo vaikams ir anūkams;
- istorinėje Tėvynėje gyvenantys, o taip pat po pasaulį pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę (PLB) – lietuvių tautą;
- pagrindinė PLB misija yra, telkiant lietuvius, akumuliuoti visuotinės kultūros laimėjimus vardan tautos tęstinumo ir jos savitesnio įnašo į pasaulio lobyną.

3.

Lietuvis ir Europa

- lietuvis atstovauja unikalios baltų kultūros paveldą, kuris yra Europos kultūros ir civilizacijos dalis;
- lietuvis taip pat yra krikščioniškosios kultūros ir Vakarų civilizacijos paveldėtojas bei tęsėjas;
- įtvirtindamas savo tautinę tapatybę jis įtvirtina nacionalinių kultūrų įvairovę, demokratines laisves ir Vakarų civilizacijos bendražmogiškas vertybes;
- jo pareiga tęsiant šias Europos tradicijas, priešintis bet kokiai agresijai, žmogaus dvasinės kultūros nuosmukiui ir sumaterialėjimui.

II. Tautos kultūrinė raiška

4.

Kalba

- lietuvis yra lingvistinės tautos (kuriai kalba - pagrindinis skiriamasis bruožas) narys;
- jam gimtoji kalba yra amžinoji tautos dvasią ir savastį skleidžianti šerdis;
- lietuvių kalba, kaip archajiškiausia iš indoeuropiečių kalbų, yra neįkainojamas Europos turtas;
- lietuvių tautos skaitlingumą, jos likimą lėmė, lemia ir lems kalbos vartojimas;
- pagarba lietuvių kalbai, jos vartoseną rodo Lietuvos valstybės nacionalinės brandos laipsnį.

5.

Tautos istorija

- lietuvis supranta, kad tauta be savo istorinės atminties neegzistuoja;
- jis brangina turtingą, dramatišką lietuvių tautos bei jos išeivijos istoriją, kaip savo tapatybės ir tautinio, nacionalinio susiklausymo pamatą;
- lietuvių tautos turtingos istorijos viešas pateikimas yra būtinas ir savigabus elgesys;
- lietuvių jaunimo istorinė sąmonė rodo Lietuvos valstybės ir PLB santykį su kosmopolitizacija;
- rūpinimasis tautos istorija yra būdas apie save informuoti pasaulį ir gauti deramą jo pripažinimą.

6.

Tautinė kultūra (etnokultūra)

- modernusis pasaulis nenurašo, bet atvirksičiai - aktualizuoja kiekvienos tautos etnokultūrinį unikalumą;
- baltiškoji lietuvių kultūra, jos dvasia amžius tarnavo gentiniam, tautiniam sutarimui, ir tautos kūrybinių galių išsiskleidimui;
- pirmoji lietuvių ir jo valstybės pareiga - gerbti istorijos išbandymus atlaikiusią tautos kultūrą, jos ženklus ir simbolius, puoselėti ją bendruomeninio (tautinio) sutarimo ir indėlio į tautų kultūros lobyną reikmėms.

7.

Politinis sąmoningumas

- tautos tęstinumas, visavertis jos evoliucionavimas yra lietuvių aukščiausioji vertybė, jo politinio sąmoningumo ir pilietinio veiksmo pamatas;
- tautinis nihilizmas, nepagarba humanitarinės kultūros tradicijai gilina lietuvių visuomenės politinį susipriešinimą, socialinį bei psichologinį susvetimėjimą, sąlygoja valstybės ir jos institucijų negalias;
- tautos tęstinumo idėja, kaip politinis ir kultūrinis orientyras, stiprina Lietuvos valstybingumą;

- politiniame ir visuomeniniame gyvenime lietuvis akcentuoja tai, kas tautos narius jungia, o ne kas supriešina.

8.

Tėvynės gamta

- lietuvis žino: Gamtos, jos šventumo ir kaitos išgyvenimai buvo jo protėvių tikėjimo pamatas;
- prisirišimas prie Tėviškės žemės ir Gamtos visais laikais stiprina liuvio atsparumą istorinėms negandoms, gaivino ir palaikė liuvybę;
- saitų su Gamta ir Tėviške sujaukimas ir jų nnykimas prisidėjo ir prisideda prie liuvių tautos savasties, jos dvasinių dorovinių galių nnykimo;
- pagarba Gamtai, jos saugojimas ir gyvenamosios aplinkos grožio puoselėjimas yra ne tik šventa liuvio pareiga, bet ir jo dvasingumo, solidarumo su kitais šaltinis.

9.

Santykiai su kitataučiais

- lietuvis nepamiršta, kad Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, įkurta liuvių ir tapusi daugiataute valstybe, puoselėjo pagarbą tautoms ir religiniams tikėjimams, lojaliai dalyvavusiems jos kūrime ir gyvenime;
- vėlesniųjų laikų nepakantumą kai kurioms tautybėms sąlygojo liuvių tautai ypač nepalankūs procesai, savignyos poreikis;
- nūdienos lietuvis savo santykius su kitataučiais grindžia humanistiniais tolerancijos ir atviro bendradarbiavimo principais;
- neskaitlinga, nusilpusi tauta gali tikėtis tęstinumo, jeigu lietuvis pirmiausia neužmirš savo tautiečio.

III. Tautos organizacinė raiška

10.

Asmenybė

- liuvio tapatybę, jo dvasinio pasaulio branduolį sudaro pasauliui atvira liuvybė;
- ji grindžiama tautos istorine praeitimi, etnokultūriniu bei etnopsichologiniu paveldu ir pagarba savo tėvams bei protėviams;
- asmens liuvybė įsilieja į visuotinę (bendražmogiškąją) kultūrą ir sudaro jos struktūrinį elementą;
- atsiribodamas nuo tautiškumo (liuvybės) lietuvis praranda ne tik dvasinį ryšį su savo tauta, bet ir esminius, prasminius savo gyvenimo orientyrus.

11.

Šeima

- šeima išlieka pamatine liuvybės ugdymo ląstele;
- šeima - tautos tęstinumo garantas, jos fizinio (demografinio) ir ypač dvasinio gyvybingumo šaltinis;

- nūdienos pasaulis meta išbandymus tradicinei lietuvių šeimai ne tik tautinės savivokos, bet ir demografinio atsijauninimo, tėvų ir vaikų susikalbėjimo ir kitomis prasmėmis;
- lietuvių yra stiprinama šeimos patvarumu, jos dvasiniu gyvenimu ir pagarba tėvams, seneliams bei papročiams.

12.

Mokykla

- šalia šeimos, mokykla atlieka ypatingą vaidmenį dramatiškus istorinius išbandymus išgyvenusios lietuvių tautos likime;
- pirmutinė lietuviškos mokyklos pareiga - ne vien žinių apie pasaulį ar bendražmogiškų vertybių perteikimas, bet ir savo tautos istorinės bei etnokultūrinės atminties skiepijimas, tautinės savimonės ugdymas;
- puoselėdama lietuvių, mokykla stiprina ir savo pačios civilizacinę misiją;
- aukštosios mokyklos auklėtiniai tampa atsakingais už tautos tęstinumą, jos technoekonominę pažangą, o taip pat demokratinę kultūrą ir tautų sąveikavimo puoselėjimą.

13.

Bažnyčia

- lietuvis vadovaujasi supratimu, kad bažnyčia yra ne tik Dievo, bet ir Tautos, jos narių dvasinio gyvenimo ir sutarimo namai;
- paskutiniaisiais amžiais ir lietuvių, ir bažnyčia Lietuvoje kartu brendo gindamos savo tapatybes;
- ten, kur bažnyčia išreiškia dar ir tautos dvasią, gerbia jos tradicijas ir pasisako už nacionalines vertybes – jos pozicijos stipresnės ir jos indėlis į civilizacijos piktžaidžių šalinimą yra didesnis.

14.

Piliečių bendruomenės ir visuomeniniai sambūriai (organizacijos)

- piliečių bendruomenės ir visuomeniniai sambūriai sudaro nūdienos lietuvių tautos ir jos išsivystymo socialinį karkasą;
- šis karkasas, grindžiamas tautos istoriniu bei kultūriniu paveldu, didina savo pilietines galias ir įtaką visuomenei bei valstybei;
- vardan tautos ir jos valstybės gerovės, piliečių bendruomenės ir visuomeniniai sambūriai ieško sutarimo tarpusavyje, o taip pat bendradarbiauja su analoginėmis kitų tautų bei šalių organizacijomis.

15.

Verslas

- verslas yra ne tik tautos pragmatinių gyvybinių galių, bet ir jos etnokultūrinių bruožų raiškos būdas;
- verslas (ypač stambusis) nuo seno yra tapęs pagrindiniu pasaulio tautų "susikalbėjimo" ir modernizavimosi būdu, tačiau tautos ir jos valstybės kultūrą nusako jo elgsena: į ką jis orientuotas;

- tautos ir jos valstybės kultūrą nusako verslo elgsena: į ką ji orientuota;
- verslas, ignoruojantis tautinį sąmoningumą ir nacionalinį solidarumą, plačiau atveria vartus politiniam bei socialiniam susipriešinimui, susvetimėjimui ir tautos „išsivaikščiojimui“.
- asociuotas bei kooperuotas verslas gali geriau pastarnauti žmonių gerovei, tautos tęstinumui ir valstybės stabilumui;
- įsitvirtinantis rinkos fundamentalizmas – pamatinė grėsmė lietuvių tautai.

16.

Kaimas

- kaimas - lietuvių tautos lopšys, baltiškojo etnokultūrinio paveldo šaltinis; jis buvo tautinio sutarimo ir ginties nuo priešų bastionas;
- lietuvis supranta, kad pastarieji amžiai Lietuvos kaimui buvo žiaurūs; jis ir dabar liko suskaldytas, nykstantis;
- nuo politikų pilietinės valios ir sąmoningumo, nuo Lietuvos valstybės sutelktų bendrų pastangų priklauso kaimo likimas – pasiliks jisai nykstančiu ar nuščiuvę vienkiemiai ir gyvenvietės atsigaus, taps patrauklūs jo gyventojams ir svečiams.

17.

Miestas

- miestas - tautos modernizavimosi arena, pažangos variklis, o taip pat skirtingų tautybių bei ryšių su pasauliu laidininkas;
- miestas "išvadavo" lietuvių kaimą ne tik nuo etnokultūrinio uždarumo, bet ir nuo tradicinių ryšių su gamta; paskleidė ne tik visuotinės kultūros, bet ir komercinės civilizacijos sėklą;
- šiandien miestas, o ne kaimas lemia lietuvių tautos savivoką, sutarimą ir valstybės nacionalinį veidą; jis prisiima atsakomybę už savitesnį Lietuvos veidą ir jos indėlį į bendruosius Vakarų civilizacijos namus;
- miesto gyventojas - lietuvis negali likti abejingas besaikei Lietuvos miesto kosmopolitizacijai.

18.

Valstybė

- savo šalyje lietuvis šimtmečius gyveno jo tapatybei svetimo valstybingumo sąlygomis, įrėžusiomis tautos ir valstybės atskirties randą.
- dabartinę Lietuvos valstybę sukūrė lietuvių tauta ir todėl ji yra pagrindinis, nenuginčijamas valstybės suverenas;
- valstybinės valdžios elgsena privalo būti grindžiama: moraliniu ir nacionaliniu susitelkimu, aiškiu jo siekiu; pagarba istoriniam kultūriniam paveldui ir dėmesiu savajai išėivijai;
- tautos ir valstybės vienovės siekis, o taip pat aktyvesnis išėivijos dalyvavimas valstybės gyvenime yra Lietuvos egzistavimo ir oraus jos integravimosi Europos Sąjungoje pamatas.

IV. Tauta ir Išėivija

19.***Tauta pasaulyje***

- pasaulis vienijasi, migruoja, panašėja ištrindamas tarp lietuvių ir kitų tautų esančius riboženklis;
- lietuvių išeivija mainosi ir gausėja, tuo atiduodama dalį tautos kūrybinių galių kitiems;
- Lietuvai jos išeivija yra kapiliarai, kuriais suauga su pasauliu ir kuriais cirkuliuoja lietuvių tautos ir pasaulio kūrybinės galios.

20.***Išeivijos elgsena***

- lietuvis – išeivis savo gyvenamojoje šalyje atstovauja lietuvių tautai ir jos kultūrai;
- išeivija, be sąsajų su tėvų ir protėvių šalimi, yra sparčiau nykstanti ir mažiau pajėgi pasitarnauti savo tautai;
- išeivis lietuviškumą pajėgus puoselėti per šeimos tradicijas, dalyvaudamas išeivijos sambūriuose, kultūrinėse bei kitose organizacijose, o taip pat dalyvaudamas Lietuvos valstybės gyvenime;
- savo veiklą išeivija grindžia tautos tęstinumo principu ir supratimu, kuo lietuvių tautos istorinė bei kultūrinė patirtis yra vertinga pasauliui.

21.**Valstybės elgsena**

- kiekviena civilizuota valstybė rūpinasi savo išeivija;
- migracija auga ir auga, todėl saitų su išeivija plėtojimą Lietuvos valstybė laiko vienu iš savo strateginių uždavinių;
- tie saitai grindžiami kultūriniais bei civilizaciniais mainais, tautos tęstinumo ir valstybės nacionalumo idėjomis;
- saitų su išeivija plėtojimas stiprina Lietuvos valstybės prestižą ir įsitvirtinimą Europos ir pasaulio tautų bendrijoje.

22.***Organizavimasis***

- išeivijos lietuviybė priklauso ne tik nuo jos sąmoningumo, bet ir nuo saitų su istorine Tėvyne organizavimo būdų;
- Lietuvos valstybė tiems saitams palaikyti ir programiniams uždaviniams spręsti įgalioja specialią vyriausybę instituciją;
- visuomeniniais pagrindais dirba Pasaulio Lietuvių Seimas, lygiomis dalimis atstovaujantis Lietuvos ir išeivijos lietuvius; jo sesijos šaukiamos ne rečiau kaip kas antri metai;
- rinkimuose į Lietuvos Respublikos Seimą lygiomis teisėmis su Lietuvos piliečiais dalyvauja ir savo atstovus renka išeivijos lietuviai, turintys Lietuvos pilietybę.